

23/12

5

Censur i Sydafrika

I Kapstaden ligger censurnämndens kontor. Dit måste bokägarna resa för att få reda på vilka böcker som tagits upp i censurlistan. Den finns endast i ett handskrivet exemplar.

DAGENS NYHETERS CHEF-REDAKTÖR, Herbert Tingsten, befinner sig sedan någon tid i Sydafrika, varifrån han inom kort bryter upp. I en serie artiklar kommer han att redovisa sina intryck från detta hörn av världen, så sällan belyst hos oss, och berätta om människor och motsättningar som han kommit i kontakt med. Han startar i dag med en skildring av censuren i Sydafrikanska unionen och fortsätter under mellandagarna med artiklar, vilka liksom denna anknyter till intryck och erfarenheter från själva resan och till problem som varit aktuella under hans vistelse där. Efter en serie sådana snabba utblickar kommer han att övergå till att söka analysera och sammanfatta den sydafrikanska problematiken.

Herbert Tingsten:

Tänjbar lag ger chans förbjuda nästan allt

KAPSTADEN i december.

Då jag besöker censurnämndens kontor i Kapstaden blir jag gång på gång påmind om motsvarande inrättning i Dublin, som jag gästade för precis ett år sedan. Förrummet med dess vänliga maskinskriverskor verkar ordinarie utom på en punkt: på bord och stolar ligger böcker och tidskrifter om mord och hor, det överflödande materialet för censorernas ansträngningar.

I huvudrummet sitter en gammal herre, vars min och uppträdande tycks vara avsett att illustrera begreppet surhet. Censurchefen är inte glad över att få besök av en journal

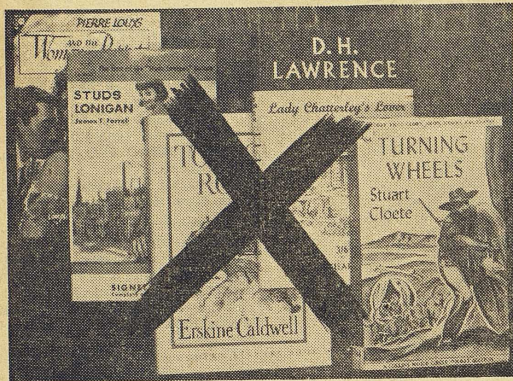
alist, han vill censurera i tysthet och vädrar en kritiker i var och en som ställer frågor.

Forts. sidan fem, spalt två.

Herbert Tingsten...

(Forts. fr. sid 1.)

Straffbart äga förbjudna böcker, men svårt komma över censurlistor

Ett urval böcker som förbjudits av den sydafrikanska censuren: Pierre Louys' verk, Farrells "Studs Lonigan", romaner av Erskine Caldwell, Lawrences "Lady Chatterleys älskare" och Cloetes "Rullande hjul".

"Jag skall be att få se listan på förbjudna publikationer."

"Jaså, varför det, har ni något särskilt skäl?"

"Jag vill bedöma hur censuren fungerar", är det självfallna svaret.

Censorn ser ännu mera missbelägen ut och förklarar att han först vill tala om hur censorens arbetar; denna utläggning blir ett långt svar för censuren. Och så får jag äntligen listan: en tjock anteckningsbok, i Sydafrika liksom i Irland fylld av handskrivna uppgifter om förbjudna böcker och tidskrifter. Det är i båda länderna, otroligt nog, blott i denna på censurkontoret i ett exemplar tillgängliga lista som allmänheten kan få upplysning rörande det samlade resultatet av censurens verksamhet.

Tjuguårig lag

Sydafrikas censurlag har i så gott om oförändrad form funnits i över tjugu år, men endast sedan 1939 finns en lista över förbjudna publikationer. Enligt lagen kan inrikes-

ministern förbjuda införsel, försäljning och innehav av böcker, tidskrifter och tidningar som han finner "sedlighetssärskad eller olämpliga" (indecent or obscene or objectionable). Det sistnämnda ordet är uppenbarligen så vagt att praktiskt taget vad som helst kan förbjudas. Till sin hjälp har inrikesministern elva censorer (med tre suppleanter). Censurerna är i regel pensionerade tjänstemän, som på detta sätt får en eftersökt extrainkomst.

I praktiken går arbetet till så att om en censor finner en publikation olämplig, läses skriften av ytterligare två censorer; om de tre är ense (vilket antyds alltid vara fallet), föreslår man inrikesministern att utfärda förbud. Sedan kommer i Government Gazette en notis som helt enkelt meddelar att "Jag Theophilus Ebenhaezer Jönges, minister för inrikesfrågor, förklarar följande böcker vara sedlighetssärskad eller eljest olämpliga..." Därefter är det ingenting att göra åt saken. Inrikesministerns domslut kan inte överklagas, någon judiciell prövning äger över huvud inte rum.

"Passionerade kärleks-scener" förbjudna

För att få några riktlinjer för sin verksamhet har censurnämnden utgått från att de direktiv som gäller för filmgranskningen är tillämpliga även på skrifter. Dessa direktiv stadgar bland annat att allt är förbjudet som "är farligt för statens säkerhet eller kan antas störa fred eller ordning eller vara menligt för den allmänna välfärden" eller som "på ett stötande sätt" beskriver "passionerade kärleksscener" eller "strider mellan kapital och arbete" eller "socialt umgänge mellan européer och icke-européer". Om lagbestämmelserna för skriftcensuren är vaga, är dessa kompletterande direktiv så på en gång omfattande och allmänna att de inte kan anses avsevärt begränsa censureras och i sista hand inrikesministerns fria beslutanderätt.

Deckare och intruets på censurlistan

Med hänsyn härtill är det närmast överraskande att censuren inte varit än mera ingripande. Antalet förbjudna publikationer är visserligen stort, över 1.000 sedan 1939 och under de senaste åren 200-300 om året. Men i huvudsak har förbudet — utom under den nu sittande regeringens tid — gällt skrifter som det visserligen från vår synpunkt ter sig absurdt att förbjuda, men som inte kan påstås ha något konstnärligt eller uppfostrande värde. Det är amerikanska deckare, "thrillers" och tarvliga tidskrifter eller seriepublikationer som intar flertalet platser på censurlistan.

Under senare år har emellertid en tendens till skärpning varit tydlig. Vid en genomgång av listan finner man att två tredjedelar eller mer av antalet förbud utfärdats "den nationalisterna kom till makten 1948. Och utvidgningen till nya områden är påtaglig. Alla kommunistiska propagandaskrifter har blivit bannlysta (vilket kan ske också enligt lagen mot kommunism av år 1950), men jämväl någorlunda objektiva böcker om kommunismen har mött samma öde. Vidare ett antal upplysningskrifter rörande kön och ras, bland annat några utmärkta broschyrer utgivna av Unesco.

Rasfrågor förhålliga

Skönlitteraturen har kommit i farozonen: till de förbjudna böckerna hör Farrells "Studs Loigan", Lawrence. "Lady Chatterleys Lover", flera böcker av Caldwell (som ju ofta skriver om vita och svarta i sydstaterna i USA), en bok av Colette, Pierre Louys' samlade skrifter, Cloetes "The Turning Wheels" (nyligen förbjuden efter att ha varit tillåten i 16 år).

Annu har man inte tillnärmelsevis nått den irländska puritanismens nivå; det bör betonas att Alan Paton, Sarah Gertrude Millin och andra moderna sydafrikanska författare fått vara i fred. Men utvecklingslinjen är klar; framför allt är öppna skildringar i sexuella frågor och rasfrågor med politiskt radikal udd förhatliga.

Bokhyllor måste rensas

Under de senaste veckorna har censuren diskuterats och — i en del engelskspråkiga tidningar — kritiserats av en särskild anledning. Genom ett rättsfall har slagits fast att även innehav av en förbjuden bok är straffbart (upp till fem års fängelse); ja, innehavaren är brottslig även om han inte vet att boken är förbjuden, blott han vet att boken är i hans ägo. Samtidigt har man blivit uppmärksam på att det är snart sagt omöjligt att få reda på vilka böcker som är förbjudna; för att skaffa sig denna kunskap måste en bokägare antingen resa till Kapstaden och gå igenom censurlistan eller också anskaffa Government Gazette för ett par årtionden, och den finns inte att få mer än för några månader tillbaka. — Jag känner

personer som gått igenom sina bokhyllor och bränt upp böcker som de hört eller läst vara förbjudna.

Censurlagstiftningen och de tillämpningar är i mycket typiska för Sydafrika av i dag. Typiska för tendensen att begränsa friheten, för det oklara i begränsningarna, för maktkoncentrationen hos regeringen eller en viss minister, för de obestämda och hårda straffsatserna, för åsidosättandet av domstolsprövning, för maktviljan hos de härskande och osäkerheten bland de behärskade. Men censuren är ändå en småsak i detta fruktans och undertrycknings land.

Herbert Tingsten